

AZ ÁLTALANOS MUNKAKÖTELEZETTSÉG

Az ÁLTALANOS védkötelezettség tilalma, melyet a párizskörűli békek kimondottak, elsősorban kétségkívül katonai és politikai jelentőségű, mert a volt központi hatalmak államait egyik legnagyobb katonai erőtenyezőjüktől fosztotta meg és védtelenül szolgáltatva ki a győztesek kénye kedvének. De nemcsak katonai és politikai szempontból jelentett veszteséget a legyőzötteknek, hanem gazdasági, szociális és kulturális téren is mérhetetlen kárt okozott. Ma már senki előtt sem kétséges, hogy a világháborút megelőző idők hadseregei nemcsak az államok hatalmi eszközei voltak, hanem a nemzet gazdasági, szociális és kulturális életében is számottevő tényezőket jelentettek. A hadsereg minden államban a mezőgazdaság és az ipar egyik legjelentősebb fogyasztója volt és ezért az általános védkötelezettség megszüntetése a legyőzött államok gazdasági életét súlyosan érintette, mert az a hadseregben egyik legjobb és legmegbízhatóbb vásárlóját veszítette el. A kötelező katonai szolgálat a múlt század közepén meginduló általános iparosodással egyidejűleg fellépett munkanélküliségnek is levezető csatornája volt, mert évente a férfilakosság 2—3 korosztályának adott munkát és kenyeret. Legjelentősebb eredménye azonban kulturális téren mutatkozott, mert a katonai szolgálat nevelő hatása szorosán kiegészítette az iskolák munkáját: az ifjú a katonai szolgálat alatt olyan ismeretekre és tulajdonságokra tett szert, amelyeket a polgári életben sem lehetett nélkülözni. A katonaviselt embert mindenütt, úgy az állami mint a magánvállalkozásoknál szívesen látták és előszeretettel alkalmazták.

A világháborút közvetlenül követő években a legyőzött hatalmak vezetői a veszteség első ájulatóban nem gondoltak arra, hogy az általános katonai kötelezettség valami más intézménnyel vagy berendezéssel pótolassék. Az általános katonai kötelezettség rendszerét egyedül a törököknek sikerült újból bevezetni, akik szabadságharcukban lerázták a békeszerződés béklyóit. A német birodalomban, Ausztriában, Bulgáriában és hazánkban ma is érvényben van az általános katonai kötelezettség tilalma. Az általános védkötelezettség gazdasági, szociális és kulturális munkájának pótlására az egyetlen eszköz az általános munkakötelezettség szervezése. A háború után a volt központi hatalmak államai közül először a bulgárok valósították meg az általános munkakötelezettséget és a már több mint tíz éve működő mintaszerű intézményük jó ideig egyetlen ilyen intézmény volt az egész világon, míg néhány éve a németeknél meg nem alakultak az önkéntes munkaszolgáltató intézmények és a kormányra jutott nem-

zeti szocialisták ez évben el nem határozták az általános munkakötelezettség bevezetését. Míg tehát a bulgárok általános munkakötelezettségi intézménye egy előrelátó gondoskodás eredményeképpen úgyszólván a semmiből teremtődött meg, addig a német szervezet a kényszerítő szükség, az évről-évre növekedő munkanélküliség és nyomor következményeképpen fokozatosan fejlődött ki.

A gazdasági válság és az ezzel kapcsolatos munkanélküliség azonban a győztes és semleges államokban is fellépett és a munkanélküliség leküzdésére ezen államokban is évek óta kísérleteznek az önkéntes munkaszolgáltatás rendszerével és foglalkoznak az általános munkakötelezettség gondolatának megvalósításával. A Hollandiában, Svájcban és Svédországban működő önkéntes munkástáborok mellett elsősorban a két angolszász állam, Anglia és az Északamerikai Egyesült Államok munkaszolgáltató szervezetei érdemelnek említést, annál is inkább, mert mindkét államban azzal a gondolattal foglalkoznak, hogy bevezetik az általános munkakötelezettség rendszerét. A háború után mind a két állam szakított a háború tartamára bevezetett általános védkötelezettséggel és az a körülmény, — hogy a férfilakosságnak azon korosztályai, amelyek a hadseregen belül foglalkoztathatók lennének, csak növelték a munkanélküliek számát, — csak sietette az általános munkakötelezettség gondolatának megvalósítását.

A „TRUDOVA POVINOST“, a bulgár általános munkakötelezettségi intézmény Stambulinski műve. Amikor 1919-ben a parasztpárt megvalósította a földbirtokreformot, Stambulinski alapgondolata az volt, hogy a nemzeti vagyon legértékesebb erőforrása az emberi munka, a háború veszteségeit pedig csak úgy lehet helyrehozni, ha a nemzet egész munkaerőjét ennek a feladatnak a szolgálatába állítja. Ebből a gondolatból fejlődött ki a szobranje által 1923-ban hozott általános munkakötelezettségi törvény, amely az általános katonai kötelezettség mintájára készült.

A munkakötelezettség célja, — a törvény szavait idézve — „először a nemzet társadalmi erőinek a megszervezése azon célból, hogy a termelés fokozódjék és az általános jólét emelkedjék, másodsor az állampolgárokban társadalmi helyzetüktől és vagyoni viszonyaiktól függetlenül a közérdek iránti odaadás és a munkaszeretet felkeltése és ébrentartása és harmadszor a nemzet erkölcsi és gazdasági színvonalának az emelése.“

Az általános munkakötelezettség útján rendelkezésre álló munkaerő az állami és községi közmunkáknál kerül felhasználásra. A bulgár munkakötelezettség két részből áll. Az ifjú 18 éves korától kezdve előbb egyhuzamban hat hónapig köteles a közmunkában részt venni (állandó munkakötelezettség), azután évente 21 napra újból behívható (időszakos munkakötelezettség). A törvény szerint a közmunkára a nők is kötelezve vannak, de eddig csak a férfiakat vették igénybe és az időszakos munkakötelezettségre csak évi 10 napra történtek behívások.

Az általános munkakötelezettség legfőbb vezetője a közmunkügyi miniszter, — jelenleg Dimoff Virgil — aki egyben a közlekedési

ügyeket is intézi. Az állandó munkakötelezettségben évente átlag 45.000 ifjú vesz részt, az időszakos munkakötelezettség keretén belül pedig 75.000 ifjút foglalkoztatnak. Ezenkívül az ország 800.000 iskolás gyermeke is köteles évente néhány napon át bizonyos közmunkát végezni.

Az általános munkakötelezettség intézménye kezdetben deficitben dolgozott, de 1925 óta már nyereséget tud felmutatni, az 1929/30. költségvetési évben már 200 millió Leva volt a tiszta nyereség, ami azóta folyton emelkedik.

A közmunka menete a következő. A bevonuló ifjú a királyra és a hazára esküt tesz és egyheti alapkiképzésben részesül. A kiképzés után mint munkás (trudovak) be lesz osztva valamely munkásszázadba. A munkasalakulatok katonailag vannak szervezve, az alakulatok vezetői olyan tényleges tisztek, akiknek a zsoldos hadseregben nem jutott beosztás. A munkások zsoldot nem kapnak, csak ellátást és egyenruhát. Az egyenruha színe tábori szürke, a sapkán „közmunka Bulgáriáért“ felírás díszlik. Egy munkásszázad 100—150 főből áll. Az alakulatok katonai táborokban és laktanyákban vannak elhelyezve és katonai fegyelem alatt állanak. Minden alakulat maga gazdálkodik, ezenkívül az intézmény szükségleteit ellátó különleges (szabó, cipész, pék, stb.) alakulatok is vannak. Az elv az, hogy semmit sem szabad a magángazdaságból beszerezni, amit maguk is elő tudnak állítani.

A közmunkák minősége szerint erdőmunkás, vasútépítő, útépítő, jftermelő, tégláégető, bányász, építő, stb. alakulatok vannak. Az intézmény eddig igen jelentős eredményeket ért el: 8.000 km új utat, 2.000 km új vasúthálózatot építettek, a helységeket vízzel és villannyal látták el, új gyermekszanatórium, egy monumentális földrajzi intézet épült és a repülőterek egyengetését, valamint a régészeti ásatásokat is a közmunka keretében végezték.

A NÉMET BIRODALOMBAN az általános munkakötelezettség intézménye a már meglévő és az évek óta működő önkéntes munkaközösségekre és azokra a különböző pártállású szervezetekre épül fel, amelyek eddig minden állami segítség nélkül igyekeztek munkanélküli tagjaikat munkához juttatni. Az önkéntes munkaszolgáltatás és az általános munkakötelezettség bevezetésének közvetlen oka, mint a kérdés egyik szakértője, Wemer Beumelberg a „Süddeutsche Monatshefte“ ezévi 7. számában írja, a német inség volt. Szülőanyja a nyomor, apja az az akarat, hogy ezt a nyomorúságot új hittel elviselni tudjuk. A „Deutsche Wehr“ ezévi 21. számának cikkírója szerint „közel háromnegyed millió német ifjú népesíti be az országutakat, akik községről községre vándorolva, alkalmi munkával tengetik életüket vagy koldulnak. Már ezek a nyers számok is a német ifjúság mérhetetlen nyomorát bizonyítják, amit csak az általános munkakötelezettség bevezetésével lehet enyhíteni“.

A kb. három éve működő önkéntes munkaszolgáltatás keretén belül az elmúlt évek folyamán összesen 400.000 ifjút foglalkoztattak: 1932 júniusában 80.000 volt a számuk, ez a szám ősszel 280.000-re emelkedett és 1933 tavaszán közel 400.000 ifjú jelentkezett munkára.

Az elmúlt évben az önkéntes munkaszolgáltatást kezdeményező „Jungdeutscher Orden“ táborai elnéptelenedtek, legnagyobb létszáma a „Stahlhelm“-nek volt: 1932 decemberében 400 táborában kb. 20.000 ifjú dolgozott, megközelítőleg ilyen méretű volt a nemzeti szocialista párt önkéntes munkaszolgáltatási szervezete is. A „Technische Nothilfe“ 250 táborban foglalkoztatta a munkanélküli ifjúságot, a többi tábort az evangélikus egyház, a katolikus ifjúsági egyesületek és a különböző diákszervezetek tartották fenn. A táborok a fenntartók anyagi viszonyaihoz mérten különböző módon voltak berendezve: a nagy, kitűnően felszerelt és minden kényelemmel ellátott mintatáboroktól egész a szegény falvak kicsiny és kezdetleges munkástelepeig, — ahol az önkéntes munkások a telet keresztülélhették és dideregtek — a táboroknak sokféle változata akadt.

Ebben a helyzetben volt a német birodalomban az önkéntes munkaszolgáltatás ügye, amikor az év elején kormányra kerülő nemzeti szocialisták elhatározták az általános munkakötelezettség bevezetését. A terv szerint az önkéntes munkaszolgáltatást 1934 január 1-én az általános munkakötelezettség váltja fel és az első évben azt a születési évfolyamot hívják be, amely 1934-ben betölti a 19. életévét.

Az általános munkakötelezettség ügyét legfelsőbb fokon a birodalmi közmunkaügyi minisztérium intézi. Seldte közmunkaügyi miniszter az általános közmunkakötelezettség előkészítésére Hierl Konstantin szolgálaton kívüli viszonybeli ezredest, az ismert katonai írórt hívta meg, akit államtitkárrá neveztek ki. Az államtitkár kezében a munkakötelezettség ügye mellett még az ifjúsági testnevelés, az általános nevelésügy és az ifjúsági segélyüggyek egyesülnek.

Az általános munkakötelezettség munkaterve a következő. Németországban az 1914. évi születési évfolyam több mint egy fél-millió főt tesz ki. Két évfolyam behívásával számítva, évente kb.

1,100.000 munkás állana rendelkezésre. A már kidolgozott műszaki munkaterv ilyen létszám mellett tíz év alatt volna megvalósítandó. A terv szerint az évi létszám a következő számítás szerint van az egyes munkaágazatokra elosztva:

lecsapolási munkálatokra	400.000 fő
vízellátási munkálatokra	150.000 „
a lápok lecsapolására	120.000 „
talajjavítási munkálatokra	22.000 „
magashegységek vízellátására	20.000 „
folyószabályozási munkálatokra	25.000 „
a tengerpart szabályozásával új termőterületek nyerésére, egyelőre	8.000 „
telepítéssel kapcsolatos munkákra	80.000 „
útépítési munkálatokra	50.000 „
egyéb feladatokra	75.000 „
összesen.....	1,100.000 fő

Mint az általános munkaterv mutatja, a közmunka nem veszélyeztetné a magángazdálkodás érdekeit, mert csak olyan munkát látna el, amelyre a magángazdálkodás vállalkozni amúgy sem tud.

Az általános munkakötelezettség pénzügyi tervét a munkaügyi minisztérium által legutóbb kiadott „Arbeitsplanung im Arbeitsdienst“ című tanulmány ismerteti. A tanulmány szerzője Tholens százados, a munkatervező iroda vezetője. A tanulmány szerint a közmunka főcélja a birodalom mezőgazdasági termelőképességének az emelése. A Brüning-kormány a munkanélküliség következtében beállott nyomor enyhítésére külön adót vetett ki, az eredmény az volt, hogy a munkanélküliek száma három milliőről hat millióra emelkedett és az adózóképeség egy év alatt 17 milliárd RM-kal visszaesett. Ha a munkaszolgálatra kötelezettek számára nem kell a munkanélküli segílyt fizetni, akkor ez az összeg — valamint az adózóképeség remélhető emelkedésével befolyó adótöbblet — az általános munkakötelezettségi szervezet rendelkezésére fog állani. Tholens számítása szerint az első beruházáshoz 450 millió RM, a további két első évben a munkaterv végrehajtásához 1.5 milliárd RM szükséges.

Az általános munkakötelezettség vezető szerve a „Reichsleitung des Arbeitsdienstes“. A birodalmat minden partikuláris szempont mellőzésével a következő 13 munkakörzetre osztották be: Keletporoszország, Pomerania, Mecklenburg, Schleswig-Holstein, Brandenburg, Szilézia, Szászország, Középnémetország, Hessen, Baden, Württemberg, Rajnavidék és Bajorország. Az egyes munkakörzetek munkaterületekre (Arbeitsgau) vannak felosztva. Az egész birodalomban 30 munkakerület van. A munkaegység a 216 főből álló munkásosztag, 9—12 munkásosztag egy munkáscsoportot képez, egy munkakerületben 10—16 munkáscsoport látja el a közmunkát.

A munkásosztag 3 munkásszakaszból áll, egy munkásszakasz 4 munkásrajra tagozódik. A munkásosztag összes személyzete tehát:

a) hivatásos személyzet: 1 osztagvezető, 3 szakaszparancsnok, 1 szolgálatvezető, 1 szállásmester, 1 raktámok, 1 egészségügyi segéd.

b) Munkakötelezettek: 12 munkavezető, 18 előmunkás, 178 munkás (Reichsarbeiter), összesen 216 fő.

A munkások közül 1 szakács, 1 kocsis, 1 írnok, 1 szabó, 1 cipész és 4 hangász (dobos és sípos). Az önkéntes munkaszolgáltatásnál szerzett tapasztalatok szerint egy munkásra eső napi kiadás — amelybe a 40 Pfg zsold is bele van számítva — kb. 2 RM. A munkás első felszerelése (ruházat stb.) kb. 100 RM-ba kerül.

A rendelkezésre álló rövid idő alatt az előkészítő munkálatok során első feladatul az alakulatok törzseinek szervezését tűzték ki. A törzseket a nemzeti szocialista párt és a Stahlhelm önkéntes munkaszervezeteinek vezetőiből állítják össze. Az erre vonatkozó rendelet szerint 1933 augusztus i-ig már 180 munkáscsoport vezetőségének működnie kell, október i-én minden munkáscsoport vezetősége három részre oszlik és ezzel működésben áll a birodalom mind az 540 munkáscsoportjának vezetősége. December 1.-ére pedig a munkáscsoportokon belül befejeződik a birodalom 1620 munkásosztaga vezetőségének a szervezése és kiképzése is. A munkásosztagok vezetőségét a hivatásos személyzet és a munkavezetők alkotják, ezek száma az egész birodalomban 61.000 főt tesz ki. Amikor a törzsek szervezése befejeződött, 1934 január i-én bevonul a behívott munkaköteles

évfolyam. 1934 január 1.-től április 1.-ig napi 8 munkaórát számítva összesen 34 millió munkanap elvégzése van tervbe véve, az 1934/35. munkaévre 72 millió munkanapot számítanak, két évfolyam behívása esetén a tervezet szerint évi 85 millió munkanap állana rendelkezésre.

Az általános munkakötelezettség bevezetésétől a németek az egész gazdasági élet fellendülését várják, az egyes községek termelői, iparosai és kereskedői üzleti forgalmuk emelkedését remélik. Ezzel szoros kapcsolatban van a munkásosztagok elhelyezésének a kérdése is, mert a hírek szerint az egyes községek már előre gondoskodnak az elhelyezés kérdésének a megoldásáról, éppen gazdasági viszonyaik fellendülésének reményében.

A GYŐZTES ÉS SEMLEGES ÁLLAMOK közül különösen az Északamerikai Egyesült Államokban és Angliában halad az általános munkakötelezettség a megvalósulás felé.

Az Északamerikai Egyesült Államokban az önkéntes munkaszolgáltatás az ú. n. „Civilian Conservation Corps“ szervezet táborai-ban már évek óta folyik. Mint egy, az „Army and Navy Journal“ ez évi május 20.-i számában megjelent híradás jelenti, Roosevelt elnök gazdasági intézkedései során a munkaszolgáltatási szervezet kibővítésére jelentős intézkedéseket tett. Az Unió munkaszolgáltatási szervezete a hadsereg félig polgári, félig katonai jellegű szervezetei¹ („Reserve Officers Training Corps“ és „Citizens Military Training Camp“) közé tartozik és annak szervezését és vezetését is a hadügyi kormányzat intézi. Roosevelt elnök ez évi május 12.-én kiadott rendelete szerint 1933 július i.-én 1300 táborban 274.375 embernek kellett dolgoznia. A hadügyi államtitkár az elnök rendeletét követő napon a kilenc területi (hadtest) parancsnoksághoz intézett rádióáviratában elrendelte, hogy június 7.-ig a munkaszolgáltatási szervezetekbe 222.000 ember toborzandó, úgyhogy a még ben toborzott, de takarékosági okokból be nem hívott 8540 ember behívásával az elnök által elrendelt létszám elérhető legyen. Az előkészítésre szánt idő alatt folyt a szükséges vezetők behívása és kiképzése is. A hatalmas szervezet (this huge project) az Unió hadseregének 5400 tisztjét foglalkoztatja, ebből 3029 tartalékos, 1200 tényleges és 169 tisztet a tengerészet ad.

Angliában az önkéntes munkaszolgáltatás, főként Walesben, kisebb mértékben magánvállalkozás keretében folyt. A londoni „Daily Herald“ 1933. évi július 8.-i híradása szerint az angol kormány tervezetét dolgoz ki az általános munkaszolgáltatási kötelezettség bevezetésére. Az erről szóló törvényjavaslatot a kormány az ősszel nyújtáná be és a közmunka 1934 július i.-én venné kezdetét a munkatáborokban. A munkaszolgáltatásra nem a születési korosztályokat hívnák be, hanem a kötelezettség minden azon testileg alkalmas munkásra terjedne ki, aki munka nélkül van és a munkanélküli segélyre való igénye megszűnt.

¹ Magyar Szemle VII. kötet, 41. oldal. Czako István: Az Egyesült Államok ifjúságának katonai nevelése.

AZ ÁLTALÁNOS MUNKAKÖTELEZETTSÉGET mint a világháború után fellépett gazdasági és ezzel kapcsolatos erkölcsi válság következményét kell elkönyvelnünk. Hogy az általános munkakötelezettségi rendszer bevezetését másutt is meg fogják-e kísérteni, azt előre megállapítani nem lehet. A bulgár intézmény eredményeit ezen a téren nem lehet mértékadónak tekinteni. A teljesen agrárjellegű, östermelő kis állam gazdasági viszonyai, társadalmi berendezkedései annyira jellegzetesek és különlegesek, ipara és a magánvállalkozás még megközelítőleg sem érte el a nyugati államok fejlődésének fokát és azért a náluk bevált rendszert annak sikerére építve, egy más, elütő jellegű államban bevezetni kétséges vállalkozás volna. A németeket, az angolokat és az Uniót az általános munkakötelezettség bevezetésére ezzel szemben éppen a nagyfokú ipari kultúra, annak válsága és az annak nyomán fellépett munkanélküliség vezette. A német, angol és amerikai rendszer azonban még a szervezés kezdő stádiumában van és eredményéről beszélni és következtetéseket levonni csak hosszú évek elmúltával lehet. Az általános munkakötelezettség kérdése és eredményessége annyi külső és belső gazdasági, politikai és szociális tényezőtől függ, hogy az elért eredmények kiértékelésére is hosszú idők munkájára lesz szükség.

Az egész kérdés szoros összefüggésben áll a honvédelmi rendszerek kérdésével. Azokban az államokban, ahol zsoldos hadsereget tartanak, vagy ahol egy rövid szolgálati idővel szervezett, de általános védkötelezettséggel Idegészülő milícia van, ott minden nagyobb nehézség nélkül lehet az állampolgárt a közmunkára igénybe venni, —feltéve, ha a közmunka valóban enyhíti a munkanélküliséget és valóban gazdaságos. Másrészt azokban az államokban, ahol a békeszerződések kényszerítő határozványai következtében az ifjúság anélkül nő fel, hogy valamely feszes szervezetben a fegyvemre, a rendszeres munkára, a saját akaratnak a közérdek alá való rendelésére, állampolgári köteleességekre és nemzeti öntudatra lenne nevelve, az általános munkakötelezettség erkölcsi szempontból felbecsülhetetlen előnyökkel jár.

Bizonyos, hogy az általános munkakötelezettség nem egy természetes fejlődési folyamat, hanem a kényszerítő körülmények szüleménye. De mai állami és társadalmi berendezkedéseink és intézményeink közül nem egy köszönheti a létét pillanatnyi kényszerítő körülményeknek vagy valamely erőszakos behatásnak. Az általános munkakötelezettséget nem szabad efemer jelenségként felfognunk, hanem mint létező valóságot kell tekintenünk és annak további fejlődése mindenesetre érdemes lesz a megfigyelésre és tanulmányozásra.